

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

МОРДВІНОВА ІННА ВІТАЛІЇВНА

УДК 373.3.091.015.3:613(475)(043.3)

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНІЙ ПОЛЬЩІ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Суми – 2015

Дисертація є рукописом.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Кондратюк Світлана Миколаївна,
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Заболотна Оксана Адольфівна,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини, завідувач кафедри іноземних мов;

кандидат педагогічних наук, доцент
Кучай Тетяна Петрівна,
Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри соціальної
педагогіки, дошкільної та початкової освіти.

Захист відбудеться «27» червня 2015 року о 9.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 218.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.

Автореферат розіслано «26» травня 2015 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стан здоров'я дитячого населення є інтегральним показником суспільного розвитку, відображенням його соціально-економічного, екологічного й морального благополуччя, чинником впливу на науковий, культурний та здоров'язбережувальний потенціал країни. Посилення уваги до здоров'я молодших школярів зумовлено модернізаційними зрушеннями в системі середньої освіти в контексті входження України до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю, створенням у вітчизняних навчальних закладах здоров'язбережувального виховного середовища. Подібні проблеми вирішували на практиці польські дослідники, що сприяло вивченню досвіду організаційно-педагогічних засад здоров'язбережувального виховання молодших школярів в сучасній Польщі.

Основні підходи до збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління в Україні відображено в таких документах: державному проекті «Здоров'я через освіту» (2006 р.); Національній програмі виховання учнів 1–12 класів (2007 р.); концепції державної програми «Здорова дитина на 2008–2017 рр.» (2007 р.); Законі України «Про охорону дитинства» (2008 р.); державній програмі «Основні орієнтири виховання учнів 1–12-х класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (2011 р.); державному міжпроекті «Здоров'я дитини – багатство України» (2011 р.); стратегії ВООЗ «Здоров'я–2020» (2013 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. (2013 р.).

У вітчизняному науковому просторі сутність понять «здоров'я» і «здоров'язбереження» розглядають різноаспектно: філософський і соціальний подано в працях О. Бойка, М. Гундарова, Ю. Лісіцина; медико-біологічний представлено в дослідженнях М. Амосова, Г. Апанасенка, Л. Маламента, Л. Попової, А. Хрипкової; психолого-педагогічний досліджували О. Ващенко, О. Гнатюк, О. Дубогай, С. Жарікова, Н. Максимова, С. Свириденко та ін. Окремі напрями здоров'язбережувального виховання молодших школярів висвітлено в працях І. Абросімова, М. Варданяна, Н. Гаркуші, М. Дерюгіна, Н. Дзапарова, В. Дружиніна, О. Іванашка, А. Каплієва, Т. Кучай, О. Лукашенко, Н. Малярчука, О. Омельченко, Н. Урума та ін. На проблемах формування здорового способу життя молодших школярів наголошували О. Адєєва, В. Бабич, Ю. Бойчук, О. Волошин, Г. Жбра, Х. Кадирова, С. Кондратюк, І. Кузнецова, Л. Сущенко, О. Філіпп'єва, О. Шевчук та ін.

Значний внесок у дослідження організації здоров'язбережувального виховного процесу в початкових школах Польщі зробили такі польські науковці: Б. Бік (B. Bik), М. Блакстер (M. Blaxter), Й. Кух (J. Kuch), Й. Опольський (J. Opolski), З. Сльонська (Z. Słońska), Л. Тоо (L. Too), А. Черська (A. Czarska), Р. Цешлінська (R. Cieśliński), Д. Цянцяра (D. Cianciara), З. Яворський (Z. Jaworski), Г. Ясінський (G. Jasiński) тощо. Формування в молодших школярів здорового способу життя висвітлили Л. Зажецький (L. Zarzecki), Й. Йоньчик (J. Jończyk), А. Кедзьорек (A. Kędziorek), А. Томчик (A. Tomczyk) та ін. Виховні та профілактичні стратегії збереження здоров'я

молодших школярів відобразили такі дослідники, як М. Абрамек (M. Abramek), А. Вуйчіцька (A. Wójcicka), С. Копчинський (S. Kopczyński), М. Лаговська-Гавель (M. Łagowska-Gawel), М. Мацандер (D. Macander), К. Окуліч-Козарин (K. Okulicz-Kozaryn) та ін.

Результати аналізу науково-педагогічних джерел і вивчення специфіки діяльності польських шкіл щодо формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів у процесі здійснення виховної роботи через залучення школярів до різних видів оздоровчої діяльності засвідчують, що польські педагоги покладають на загальноосвітні школи реалізацію виховних функцій. Водночас проблема здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасний період не була предметом системного вивчення та спеціального аналізу в Україні.

Важливість проблеми дослідження зумовлено такими соціально-педагогічними суперечностями: між замовленням держави на виховання здорового підростаючого покоління та недостатнім рівнем його виконання; між зростаючою кількістю здоров'язбережувальних технологій у сучасній світовій педагогічній практиці та введенням їх в науковий простір; між потребою у вивченні й узагальненні досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі та відсутністю систематичних досліджень із цієї тематики в Україні.

Актуальність проблеми здоров'язбережувального виховання в системі загальної початкової освіти в Україні та відсутність цілісних досліджень польського досвіду, необхідність подолання зазначених соціально-педагогічних суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Організаційно-педагогічні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є складовою частиною комплексного дослідження кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка «Інноваційні підходи до управління якістю освіти» (реєстраційний номер 0113U004660). Дослідження виконано відповідно до науково-дослідної роботи кафедри дошкільної та початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка на 2011–2014 рр. за темою «Сучасні проблеми навчально-виховного процесу початкової школи» (реєстраційний номер 0111U0005738). Тему дисертаційного дослідження затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 5 від 24 грудня 2012 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних та психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 28 травня 2013 р.).

Мета дослідження – з'ясувати організаційно-педагогічні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі та визначити можливості використання прогресивного польського досвіду в Україні.

Відповідно до теми й мети визначено такі **завдання дослідження**.

1. Здійснити теоретичний аналіз розробленості проблеми, схарактеризувати понятійний апарат і виявити генезу здоров'язбережувального виховання молодших школярів у Польщі та Україні.

2. Окреслити нормативні та змістові засади здоров'язбережувального виховання учнів початкової школи в Польщі.

3. Виокремити організаційно-методичні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у Польщі.

4. Визначити можливості використання прогресивного польського досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів в Україні.

Об'єкт дослідження – здоров'язбережувальне виховання молодших школярів у Польщі.

Предмет дослідження – нормативні, змістові та організаційно-методичні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі.

Хронологічні межі дослідження охоплюють 90-ті роки ХХ – початок ХХІ ст. *Нижньою хронологічною межею* є 1990 рік, що визначається початком освітніх реформ у Польщі, прийняттям низки нормативно-правових документів, у тому числі й Закону «Про охорону здоров'я» і «Здоров'язбережувальні напрями в удосконаленні системи освіти в Польщі», які сприяли введенню здоров'язбережувальних виховних програм у загальноосвітні школи Польщі. *Верхню хронологічну межу* дослідження становить 2013 рік, на який припадає закінчення дії «Стратегії розвитку освіти на 2007–2013 рр.», що позначалася приєднанням Польщі до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю та вдосконаленням системи освіти й виховання.

З метою визначення етапів розвитку здоров'язбережувального виховання учнів у початкових школах Польщі хронологічні межі дослідження було розширено до середини ХХ ст. Розгляд генези та етапів здоров'язбережувального виховання молодших школярів у Польщі в таких хронологічних межах уможливив отримання цілісної інформації про тенденції розвитку здоров'язбереження.

Методологічну основу дослідження становлять загальні принципи теорії наукового пізнання, діалектичні принципи взаємозв'язку та взаємозумовленості процесів, явищ, фактів. У роботі використано *історичний підхід*, покладений в основу вивчення генези виникнення й упровадження здоров'язбережувального виховання молодших школярів у польських школах, і *компаративний підхід*, який дав змогу виокремити перспективи використання прогресивних ідей польського досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів у практичній діяльності загальноосвітніх шкіл України.

Теоретичну основу дослідження становлять: концептуальні положення сучасних вітчизняних порівняльно-педагогічних досліджень (О. Заболотна, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Г. Ніколаї, О. Огієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва); філософські концепції розвитку здоров'язбережувального виховання (Ц. Вілкінсон, С. Клепко, З. Мелозік); сучасні ідеї розвитку

валеологічного виховання (Т. Бойченко, М. Гончаренко, В. Горащук, С. Кириленко, В. Оржеховська, В. Шахненко); теорії освітніх реформ та інноватики (К. Ангеловська, Б. Год, І. Дичківська, І. Ковчина, О. Козлова, Ю. Палагнюк, В. Паламарчук, А. Савіна, В. Сластьонін, А. Хуторський, Є. Хрипков, С. Чеботар).

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети та розв'язання визначених завдань використано такі методи дослідження: *загальнонаукові* – аналіз, синтез, абстрагування, порівняння й узагальнення, покладені в основу розвитку досліджуваного феномену, вивчення офіційних документів освітніх реформ і розвитку здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі; *конкретно-наукові* – метод термінологічного аналізу, який забезпечив розкриття сутності досліджуваних педагогічних явищ за допомогою виявлення й уточнення значень основоположних понять; порівняльно-історичний і хронологічний методи, які дозволили схарактеризувати генезу розвитку здоров'язбережувального виховання молодших школярів в історичній ретроспективі; структурно-логічний аналіз уможливив визначення медико-соціального, освітньо-політичного, професійно-педагогічного, валеологічного, змістового та методичного аспектів розгляду зазначеної проблеми й окреслення нормативних складових досліджуваного феномену; на підставі структурно-функціонального методу конкретизовано організаційно-педагогічні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі на змістовому, організаційному та методичному рівнях; метод наукової екстраполяції використовувався для визначення можливостей впровадження прогресивного польського досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів в Україні; *емпіричні* – інтерв'ю, бесіди, дискусії, обговорення дослідницьких проблем – застосовувалися під час зустрічей із науковцями й студентами Варшавського та Люблінського університетів; онлайн-інтерв'ювання та е-листування з провідними польськими дослідниками (Б. Войнаровська, Й. Карський, С. Сльонська) дозволило уточнити методичні аспекти процесу здоров'язбережувального виховання молодших школярів у Польщі.

Джерельна база дослідження. Основою дослідження стали:

– виховні та профілактичні програми «Чисте повітря навколо нас» (Czyste powietrze wokół nas, 1997 р.), «Моя дитина йде до школи» (Moje dziecko idzie do szkoły, 2002 р.), «Склянка молока» (Szklanka mleka, 2004 р.), «Фрукти в школі» (Owoce w szkole, 2009 р.), «Не палить поруч зі мною, будь ласка» (Nie pal przy mnie, proszę, 2010 р.), «Здорове харчування та фізична активність у школах» (Zdrowe odżywianie i aktywność fizyczna w szkołach, 2009 р.);

– монографічні праці та наукові статті польських учених (Б. Войнаровська (B. Woynarowska), А. Войтчак (A. Wojtczak), Є. Данута (E. Danuta), М. Демель (M. Demel), Г. Долінська-Зигмунт (G. Dolińska-Zygmunt), Й. Карський (J. Karski), Є. Кужемпа-Хасан (E. Kurzępa-Hasan), Х. Кунський (H. Kuński), С. Сльонська (Z. Słońska));

– матеріали вітчизняних і зарубіжних науково-педагогічних періодичних видань: «Основи здоров'я і фізична культура», «Педагогічна газета»,

«Педагогічний пошук», «Порівняльно-педагогічні студії», «Початкова школа», «Проблеми освіти», «Світ виховання», «Спортивна наука України», «Філософські проблеми гуманітарних наук», «Освіта й виховання у Польщі та Україні (XIX–XX ст.)», «Проблеми освіти у Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та Євроінтеграції», «Biuletyn informacji publicznej», «Gazeta lekarska», «Gazeta prawna», «Internetowy System Aktów Prawnych. Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej polskiej», «Health Promotion International», «Health Education Journal», «Historia medycyny», «Państwo i Prawo», «Prawo i Medycyna», «Prawo medyczne», «Problemy Higieny i Epidemiologii», «Promocja Zdrowia», «Psychologia zdrowia w poszukiwaniu pozytywnych inspiracji», «Zdrowie Publiczne», «Postępy Psychiatrii i Neurologii» тощо;

– матеріали наукових конференцій, енциклопедичні та довідкові видання, журнальні публікації з бібліотечних фондів України та Польщі: Національної бібліотеки України імені В. Вернадського, наукових бібліотек Ягеллонського, Люблінського й Варшавського університетів тощо.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що: *вперше* у вітчизняній та польській педагогічній науці здійснено аналіз організаційно-педагогічних засад здоров'язберезувального виховання молодших школярів; виявлено сутність досліджуваного феномену, виокремлено аспекти (медико-соціальний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, валеологічний, змістовий і методичний) розгляду даного процесу в системі початкової освіти, генезу та етапи здоров'язберезувального виховання учнів початкових класів у Польщі: I етап (1950–1989 рр.) – пропагандистський, II етап (1990–2005 рр.) – стандартизаційний, III етап (2006–2013 рр.) – модернізаційний. Окреслено нормативні (закони, програми, акти, проекти), змістові (навчальні підручники, виховні та профілактичні програми загальноосвітніх шкіл Польщі) та організаційно-методичні (підходи – медичний, поведінковий, освітній, особистісно-орієнтований, екологічний; принципи – визнання, комунікації, індивідуалізації, свідомості; моделі – моралізаторська, демократична, орієнтована на ліквідацію причин виникнення хвороб і на зміну способу життя молодших школярів; методи – формування валеологічної свідомості особистості, формування досвіду здоров'язберезувальної поведінки, стимулювання оздоровчої діяльності; форми – індивідуальні, групові, колективні; засоби – художня література здоров'яспрямованого змісту, засоби масової інформації, доступ до мережі Інтернет і терапевтично-виховні технології – індивідуальні, групові, родинні, мультисистемні) засади. На підставі порівняння особливостей розвитку польської системи здоров'язберезувального виховання визначено перспективи використання прогресивного польського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні на державному, регіональному та інституційному рівнях.

Уточнено й конкретизовано зміст базових понять «здоров'я молодших школярів», «здоровий спосіб життя», «здоров'язберезувальне виховання», «здоров'язберезувальна освіта».

Подальшого розвитку дістало визначення основних понять і термінів

дослідження щодо здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі.

У науковий обіг уведено маловідомі й раніше невідомі польські джерела з питань збереження здоров'я учнів початкової школи в сучасній Польщі.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що узагальнені положення щодо сутності здоров'язбережувального виховання молодших школярів, генези його розвитку в Польщі та Україні, нормативних, змістових та організаційно-методичних засад їх діяльності можуть бути використані в процесі розробки авторських програм, посібників здоров'язбережувального спрямування, викладання лекційних, семінарських і практичних занять для студентів спеціальності «Початкова освіта» та включені до змісту навчальних курсів «Методика викладання основ здоров'я», «Методика викладання природознавства», «Теорія і методика виховання», «Фізична культура з методикою викладання», «Педагогічні технології в початковій школі», «Інноваційні технології навчання в початковій школі», «Порівняльна педагогіка». Прогностичний потенціал проведеного дослідження зумовлено можливістю використання отриманих результатів для здійснення подальшої науково-дослідницької роботи щодо розвитку здоров'язбережувального виховання в процесі модернізації вітчизняної школи.

Результати дослідження **впроваджено** у навчальний процес в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (довідка № 1710/01 від 17.10.2014 р.), Київському університеті сучасних знань (довідка № 340 від 12.11.2014 р.), Південноукраїнському національному педагогічному університеті імені К. Д. Ушинського (довідка № 4492/1 від 27.11.2014 р.).

Апробація результатів дослідження здійснювалася через їх висвітлення на конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманістики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональні аспекти» (Рубіжне, 2012 р.); «Цілі та результати освітніх реформ: українсько-польський діалог» (Київ, 2013 р.); «Від теорії до практики» (Сопот, 2013 р.); «Природне середовище і здоров'я людини. Фізкультурно-оздоровчі технології формування особистості фахівця» (Чернігів, 2013 р.); «Безпека життєдіяльності і охорона здоров'я дітей та молоді XXI сторіччя: сучасний стан, проблеми та перспективи» (Переяслав-Хмельницький, 2013 р.); «Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний та національний виміри змін» (Суми, 2014 р.); «Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті педагогічних ідей Ф. Фребеля» (Херсон, 2014 р.); «Здоров'я, освіта, наука та самореалізація молоді» (Чернівці, 2014 р.); *всеукраїнських* – «Педагогічні технології формування культури здоров'я особистості» (Чернігів, 2014 р.); «Педагогіка здоров'я» (Харків, 2014 р.); *семінарах* – «Педагогічна компаративістика – 2014» (Київ, 2014 р.). Результати й висновки роботи обговорено на засіданнях кафедри педагогіки й кафедри дошкільної та початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 18 одноосібних роботах: 1 розділ у колективній монографії та 17 публікацій, з яких 10 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях, 2 – у закордонних наукових виданнях, 1 з них – у фаховому науковому виданні; 5 статей у інших виданнях.

Структура. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (428 найменувань, з них 217 – польською мовою) і 3 додатків на 15 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 248 сторінок, із них 182 сторінки основного тексту. Робота містить 15 таблиць і 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, показано ступінь його наукового розроблення, зв'язок із науковими програмами та планами; визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методологічну й теоретичну основу дослідження; указано хронологічні межі, схарактеризовано джерельну базу; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів; відображено апробацію та впровадження їх діяльності в практику вищих навчальних закладів України.

У першому розділі – **«Теоретичні основи здоров'язбережувального виховання учнів у початкових школах Польщі»** – здійснено аналіз стану розробленості проблеми у вітчизняній та польській педагогічній думці, схарактеризовано понятійний апарат дослідження, розкрито сутність понять «здоров'я молодших школярів», «здоровий спосіб життя», «здоров'язбережувальне виховання» (ЗЗВ), «здоров'язбережувальна освіта», виявлено генезу та етапи здоров'язбережувального виховання учнів у початкових школах Польщі.

За допомогою загальнонаукових методів аналізу, синтезу, абстрагування, порівняння, узагальнення широкого кола вітчизняних і зарубіжних наукових розвідок із досліджуваної проблеми виокремлено медико-соціальний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, валеологічний, змістовий та методичний аспекти розгляду здоров'язбережувального виховання в системі початкової освіти. У межах висвітлення *медико-соціального аспекту* з'ясовано, що ЗЗВ розглядається в тісному взаємозв'язку з проблемами суспільної охорони здоров'я та соціальною медициною, які розкривають сутність загартовування дитячого організму, вимоги до режиму харчування, одягу та взуття молодших школярів. Виявлено сучасні моделі охорони здоров'я дітей у Польщі. Розгляд проблеми ЗЗВ в *освітньо-політичному аспекті* дав змогу проаналізувати особливості здійснення процесів європейської інтеграції, децентралізації управління базовою освітою та з'ясувати основні напрями розвитку ЗЗВ під час реформування шкільної освіти в Польщі. На основі визначення *професійно-педагогічного аспекту* проблеми ЗЗВ узагальнено позиції вітчизняних науковців щодо зміни застарілих моделей і систем професійної освіти на нові, які сприятимуть підвищенню готовності вчителя початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності. У контексті розгляду *валеологічного аспекту* досліджуваної проблеми виокремлено

передумови зародження цього напрямку виховання в Україні та визначено критерії сформованості культури здоров'я і здорового способу життя молодших школярів (когнітивний, ціннісно-мотиваційний, діяльнісно-практичний). У межах вивчення *змістового й методичного аспектів* проблеми ЗЗВ молодших школярів схарактеризовано сутність і значення збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку, виокремлено чинники, які впливають на організм, з'ясовано змістову наповненість виховних і профілактичних програм, підручників, принципи, форми та методи ЗЗВ.

Використання порівняльного аналізу вітчизняних і польських моделей охорони здоров'я дітей дозволило з'ясувати, що найпоширенішими є біомедична, цілісна та соціальна. Установлено, що, окрім наведених вище моделей, польські науковці виділяють профілактичну, радикально-політичну, критичну, когнітивну, переконувальну та психологічну моделі, які відсутні в Україні.

На підставі термінологічного аналізу україно-, російсько- та польськомовних наукових праць, словників і глосаріїв запропоновано визначення понять, необхідних для розкриття предмета дослідження: «здоров'я молодших школярів», «здоров'язбережувальне виховання». Загальноприйнятим є визначення здоров'я як стану повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не лише відсутності хвороб чи фізичних вад. Здоров'я молодших школярів трактуємо як природний стан фізичного, психічного та духовного розвитку дитини молодшого шкільного віку, що відбувається в гармонії з навколишнім середовищем на засадах здорового способу життя. Здоров'язбережувальне виховання молодших школярів розглядаємо в дослідження як процес, спрямований на формування, збереження та зміцнення здоров'я підростаючого покоління, реалізація якого відбувається з використанням здоров'язбережувальних методів, форм, засобів і технологій виховання.

Порівняльно-історичний та хронологічний аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми та визначені чинники (соціально-економічні, політично-правові та історичні зміни) дали змогу виокремити такі етапи в розвитку ЗЗВ молодших школярів у Польщі: I етап (1950–1989 рр.) – пропагандистський – створення оздоровчих навчально-виховних закладів освіти, друк фізкультурно-пропагандистської, навчально-методичної літератури, підручників та видань, обговорення питань здорового способу життя учнів на конференціях різного рівня; II етап (1990–2005 рр.) – стандартизаційний – прийняття низки здоров'яспрямувальних законів і стандартів для загальноосвітніх шкіл та підвищення кваліфікації вчителів початкових класів, приєднання Польщі до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю та вдосконалення системи освіти й виховання в Польщі; III етап (2006–2013 рр.) – модернізаційний – ухвалення «Стратегії розвитку освіти до 2007–2013 рр.», уведення блоку «Виховання для здоров'я» в навчальну програму загальноосвітніх шкіл «Фізичне виховання» та його включення до змісту навчального плану підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Таким чином, розвиток ЗЗВ молодших школярів у Польщі є результатом тривалого історичного процесу розв'язання проблеми збереження здоров'я дітей в освітній системі. Здійснення низки шкільних реформ є свідченням суттєвої актуалізації потреби у створенні безпечного шкільного середовища та веденні молодшими школярами здорового способу життя як головного здоров'язбережувального чинника.

У другому розділі – **«Організація здоров'язбережувального виховання в початкових школах Польщі»** – визначено нормативні (закони, програми, акти, проекти), змістові (навчальні підручники, виховні та профілактичні програми), організаційно-методичні (підходи, принципи, моделі, методи, форми, засоби, терапевтично-виховні технології) засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у Польщі.

Застосування методу структурно-логічного аналізу документів освітніх реформ, державних законів і постанов, до яких належать: п'ять редакцій Національної програми в галузі охорони здоров'я Польщі (1990 р., 1993р., 1996р., 1996–2006рр., 2007–2015рр.); Закон «Про польську систему освіти» (1990 р.); Закон «Про внесення змін до законодавчих актів про системи освіти» (1990 р.); Закон «Про реформу системи освіти (1999 р.); Закон «Про список навчальних посібників для освіти, рекомендованих для використання у польських школах» (2002 р.); державна програма «Безпечна та доброзичлива школа» (2008 р.); постанова «Про основний навчальний план дошкільної та загальної освіти» (2008 р.), забезпечило надання характеристики нормативних і змістових засад здійснення здоров'язбережувального виховання учнів в початкових школах Польщі.

Встановлено, що прийняття змін до законів «Про систему освіти» та «Про фізичне виховання» привело до збільшення кількості годин на викладання навчального предмета «Фізичне виховання», створення при школах спортивних гуртків і секцій, які виконували здоров'язбережувальну й оздоровчу функції.

Розвиток суспільства та зміни освітніх парадигм у Польщі активізували реформаторську політику. Так, з 1 вересня 1999 р. упроваджено Закон «Про реформу системи освіти», що сприяв переходу від двоступеневої до треступеневої системи та збільшенню терміну навчання в початковій школі. Здійснення в Польщі ЗЗВ відбувалося в межах навчальних предметів «Фізичне виховання», «Природознавство» і «Виховання для життя в родині». Проведення освітньої реформи дало поштовх до активного розвитку ЗЗВ.

Входження переважної кількості польських шкіл до мережі «Шкіл сприяння здоров'ю» сприяло формуванню, збереженню та зміцненню здоров'я учнів, поширенню знань про здоровий спосіб життя; розвитку відповідальності за власну поведінку, за світ, живу й неживу природу; розробленню низки виховних і профілактичних програм, які реалізуються в школах, і проведенню здоров'язбережувальних заходів.

На підставі аналізу редакцій «Національної програми в галузі охорони здоров'я» з'ясовано, що її основні завдання було спрямовано на формування

здорового способу життя школярів, профілактику шкідливих звичок, покращення якості харчування школярів, надання медичної допомоги.

За допомогою структурно-функціонального методу окреслено змістове наповнення навчально-виховних програм початкової школи, підручників із «Природознавства», «Фізичного виховання» та «Виховання для життя в родині», програм профілактичного та здоров'язбережувального змісту: «Моя дитина йде до школи», «Не паліть поруч зі мною, будь ласка», «Склянка молока», «Тримай форму», «Фрукти в школі», «Чисте повітря навколо нас», завдяки чому виокремлено спільні та відмінні ознаки змісту ЗЗВ молодших школярів в Україні та Польщі. Визначено основні положення, задекларовані в досліджуваних нормативних документах: розробка належної законодавчої бази для регулювання процесу збереження здоров'я школярів у всіх навчальних закладах; повне забезпечення шкіл здоров'язбережувальною навчальною літературою, підручниками та матеріально-технічною базою із цього напрямку; збільшення фінансування польських загальноосвітніх шкіл; уведення блоку «Виховання для здоров'я» (4–6 класи початкової школи) до навчальної програми з предмета «Фізичне виховання» у всіх типах шкіл; тісна співпраця загальноосвітніх закладів із державними установами, організаціями, фондами, інстанціями та сім'єю; звітність шкіл щодо реалізації та результатів виховних і профілактичних програм.

Схарактеризовано організаційно-методичні засади ЗЗВ учнів у початкових школах Польщі та виокремлено такі підходи: медичний – спрямований на профілактику захворювань; поведінковий – передбачає формування здоров'язбережувального типу поведінки учнів початкової ланки; освітній – направлений на отримання інформації про сутність здоров'я, чинники та явища, які впливають на здоров'я дітей молодшого шкільного віку; особистісно-орієнтований – визначає індивідуальні потреби молодших школярів.

У дослідженні схарактеризовано принципи здоров'язбереження: визнання – полягає в повазі до молодшого школяра, його проблем і труднощів, прийнятті особистих рішень і здійсненні вибору дитиною молодшого шкільного віку; комунікації – передбачає взаємодію вчителя й учнів, безпосередній обмін уміньми й навичками, досвідом, інформацією та результатами діяльності щодо здорового способу життя; індивідуалізації – спрямований на врахування психолого-педагогічних умов виховання, вивчення особистості учня та його можливостей; свідомості – виявляється в розумінні необхідності виконання оздоровчих дій, власній системі мотивації до здорового способу життя.

Окреслено моделі збереження здоров'я, найбільш поширені в сучасних школах Польщі: моралізаторську, демократичну, орієнтовану на ліквідацію причин виникнення хвороб та на зміну способу життя молодших школярів. Моралізаторська модель збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку реалізується в авторитарний спосіб, педагог є взірцем для наслідування. Демократична модель пропонує розглядати молодших школярів як суб'єктів виховання, котрі ефективно асимілюють знання й навички. Модель, орієнтована на ліквідацію причин виникнення хвороб, спрямована на

здійснення в школі заходів з уникнення негативних факторів впливу на здоров'я молодших школярів, профілактики захворювань та обов'язкового проведення запланованих щеплень. Модель зміни способу життя молодших школярів, найбільш оптимальну для реалізації ідеї здоров'язбереження учнів початкової школи, направлено на формування звички вести здоровий спосіб життя, валеологічну обізнаність школярів, розробку й реалізацію комплексних програм здоров'язбережувальної освіти.

Виявлено найбільш ефективні методи виховання в Польщі: формування валеологічної свідомості особистості (бесіда, пояснення, дискусії, переконання, навіювання, приклад); формування досвіду здоров'язбережувальної поведінки (привчання, педагогічна вимога, громадська думка, довіра, створення виховних ситуацій, прогнозування); стимулювання оздоровчої діяльності (загартування, раціональне харчування, тренування, заохочення). Згідно з проведеним порівняльним аналізом з'ясовано, що польські педагоги використовують методи виховання, подібно до вітчизняних. Виокремлено основні форми ЗЗВ в початкових школах Польщі: індивідуальні (співбесіда, проблемне завдання, інформаційне читання); групові (гуртки, екскурсії, походи, години здоров'я, випуск тематичних стіннівок, інсценування); колективні (тижні здоров'я, спартакіади, ігри, змагання). Установлено, що з метою популяризації збереження здоров'я та здорового способу життя серед молодших школярів у Польщі вчителі використовують такі засоби виховання, як слайди, схеми, кінофільми, перегляд й обговорення телевізійних програм здоров'язбережувального змісту.

Важливе значення для учнів молодшого шкільного віку, які ведуть нездоровий спосіб життя, має застосування терапевтично-виховних технологій: індивідуальної, групової, родинної та мультисистемної. Індивідуальна технологія, спрямована на переконання вести здоровий спосіб життя, передбачає роботу з однією дитиною. Групова технологія передбачає роботу з невеликою кількістю учнів, які мають однакові проблеми зі здоров'ям. Значну роль відіграє родинна терапевтично-виховна технологія, основою якої є налагодження контактів із членами сім'ї, спонукання їх до участі у ЗЗВ дітей. Мультисистемна технологія сприяє дотриманню молодшими школярами правил безпечної поведінки, обмеженню контактів з однолітками, які мають шкідливі звички, покращенню адаптації дитини до школи та формуванню здорового способу життя.

Отже, окреслено організаційно-педагогічні засади ЗЗВ молодших школярів у Польщі, під якими розуміємо нормативне (законодавче) забезпечення здоров'язбережувальної діяльності школи, змістову наповненість польських навчальних підручників, виховних і профілактичних програм, здоров'яспрямувальні методи, форми, засоби й технології виховання.

У третьому розділі – **«Перспективи використання польського досвіду зі здоров'язбережувального виховання молодших школярів в Україні»** – виокремлено генезу та етапи ЗЗВ молодших школярів у досліджуваний період в Україні, охарактеризовано нормативні, змістові й організаційно-методичні засади та визначено можливості використання

прогресивного польського досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів в Україні.

Застосування історичного аналізу дало змогу з'ясувати специфіку розвитку ЗЗВ молодших школярів в українських школах згідно з такими етапами: I етап (1950–1969 рр.) – відродження – зусилля держави були спрямовані на відбудову загальноосвітніх навчальних закладів усіх рівнів і створення оздоровчих таборів, упроваджено загальну обов'язкову семирічну освіту, відбувався активний друк оздоровчої літератури, на наукових конференціях висвітлювалися й обговорювалися питання щодо здоров'язбереження школярів і ведення ними здорового способу життя; II етап (1970–1991 рр.) – новаторський – було позначено розвитком авторських шкіл, введенням у школах годин здоров'я та факультативних занять зі здорового способу життя, упровадженням навчальної дисципліни «Валеологія». Збереження здоров'я молодших школярів відбувалося через дотримання режиму дня й активного відпочинку, вітамінізованого харчування, здійснення щеплень проти інфекційних захворювань; III етап (1992–2000 рр.) – валеоспрямувальний – характеризувався вивченням у загальноосвітніх школах навчальних дисциплін «Основи валеології та медичних знань» і «Основи валеології для учнів 1–10 класів», розробленням низки програм і концепцій здоров'язбережувального спрямування, підготовкою валеологічно обізнаних педагогів усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів, активним розвитком фізкультурно-спортивного руху та входженням України до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю; IV етап (2001–2013 рр.) – новітній – спрямовано на аналіз державних документів, виховних програм, навчально-методичних посібників і навчальних підручників для початкової школи здоров'язбережувального змісту, з'ясування їх позитивних і негативних аспектів.

Виявлено спільні та відмінні риси ЗЗВ молодших школярів у Польщі та Україні на нормативному, змістовому та організаційно-методичному рівнях. До спільних відносимо зосередження обох країн на вирішенні проблеми збереження та зміцнення здоров'я дітей молодшого шкільного віку, забезпеченні здоров'язбережувального навчально-виховного середовища. Відмінністю щодо нормативної бази, яка в Польщі ґрунтується на складових здоров'я та наголошує на обов'язковості реалізації нині чинних законів, є підпорядкування шкіл Міністерству освіти і науки та Міністерству охорони здоров'я. Суттєвою різницею змістового аспекту є відсутність у польських початкових школах навчальної дисципліни «Основи здоров'я». Відвідування спортивних факультативів є обов'язковим для кожного польського учня. На відміну від українських здоров'язбережувальних технологій, у Польщі широко впроваджують терапевтично-виховні, які суттєво відрізняються за змістовим наповненням і методичними підходами. Польські педагоги самостійно розробляють виховні та профілактичні програми, хоча методи, форми й засоби здоров'язбережувального виховання в початковій школі використовують подібно до українських.

У результаті застосування методу наукової екстраполяції визначено можливість використання польського досвіду здоров'язбережувального

виховання молодших школярів в Україні на державному, регіональному та інституційному рівнях.

На державному рівні вбачаємо за доцільне здійснення дієвого контролю за виконанням і результатами впроваджених здоров'язбережувальних і профілактичних програм в українських початкових школах; покращення міжнародної співпраці та шкільного партнерства України з іншими країнами щодо реалізації проблем оздоровлення учнів; створення центрів здоров'я для молодших школярів; запровадження телевізійних оздоровчо-виховних програм для дітей молодшого шкільного віку, збільшення фінансування початкових шкіл.

На регіональному рівні важливим є забезпечення шкіл валеологічно обізнаними фахівцями початкової ланки, створення умов для здоров'язбережувального навчального середовища, виконання заходів з профілактики інфекційних захворювань, розробка регіональних програм і нормативів для здійснення здоров'язбережувального виховання в початкових школах.

На інституційному рівні необхідним для використання вважаємо забезпечення молодших школярів та їх батьків достатньою кількістю сучасної здоров'язбережувальної літератури; організацію активних перерв і вільного часу молодших школярів; запозичення досвіду польських шкіл для розроблення власних виховних програм; створення центрів інформування, лінії довіри; встановлення тісної співпраці початкових шкіл із медичними установами, реабілітаційними та оздоровчими центрами.

Таким чином, дослідження процесу здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі дає змогу стверджувати, що осмислення й впровадження прогресивних здобутків польського досвіду сприятимуть залученню вітчизняних освітніх законотворців, дослідників і практиків до процесу збереження здоров'я молодших школярів та вдосконалення змісту, методів, форм, засобів і технологій здоров'язбережувального виховання в українських початкових школах.

З'ясування організаційно-педагогічних засад здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі дає підстави для формулювання таких **висновків**:

1. Здійснено теоретичний аналіз розробленості проблеми здоров'язбережувального виховання молодших школярів у вітчизняних і польських науково-педагогічних дослідженнях, що дав змогу виокремити такі аспекти розгляду здоров'язбережувального виховання: медико-соціальний, освітньо-політичний, професійно-педагогічний, валеологічний, змістовий і методичний. Схарактеризовано понятійний апарат дослідження, зокрема основоположні поняття «здоров'я молодших школярів», «здоровий спосіб життя», «здоров'язбережувальне виховання», «здоров'язбережувальна освіта». З'ясовано науковий зміст поняття «здоров'язбережувальне виховання» в науково-педагогічній літературі. Під ЗЗВ молодших школярів розуміємо процес, спрямований на формування, збереження та зміцнення здоров'я учнів початкових класів, реалізація якого відбувається з використанням

здоров'язбережувальних методів, форм, засобів і технологій виховання.

Виявлено генезу та етапи ЗЗВ молодших школярів: I етап (1950–1989 рр.) – пропагандистський – створення й оновлення навчальних закладів освіти, прийняття низки реформ шкільництва, уведення предмета «Здоров'язбережувальна освіта» до навчальних планів вищих навчальних закладів, друк видань підручників, посібників, методичних рекомендацій, програм здоров'язбережувального змісту; II етап (1990–2005 рр.) – стандартизаційний – прийняття низки здоров'яспрямувальних законів і стандартів для загальноосвітніх шкіл, підвищення кваліфікації вчителів початкових класів і вдосконалення системи освіти та виховання в Польщі; нормативно-правові документи стали поштовхом до розробки виховних і профілактичних програм, посібників для вчителів і приєднання до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю; III етап (2006–2013 рр.) – модернізаційний – ухвалення «Стратегії розвитку освіти на 2007–2013 рр.», уведення блоку «Виховання для здоров'я» в навчальну програму загальноосвітніх шкіл «Фізичне виховання» та його включення до змісту навчального плану підготовки майбутніх учителів початкових класів.

2. З метою окреслення нормативних і змістових засад ЗЗВ молодших школярів у Польщі проаналізовано та схарактеризовано низку польських законів і підзаконних актів, проектів, документів реформ, сутність змістового наповнення виховних і профілактичних програм «Моя дитина йде до школи», «Не палить поруч зі мною, будь ласка», «Склянка молока», «Тримай форму», «Фрукти в школі», «Чисте повітря навколо нас» тощо. Вони спрямовані на здоров'язбереження молодших школярів; тісну співпрацю загальноосвітніх закладів із батьками, лікарями, психологами, громадськими організаціями й установами щодо реалізації ЗЗВ учнів початкової школи; збільшення терміну навчання в школі; входження польських шкіл до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю; здійснення ЗЗВ засобами фізичного виховання; вивчення блоку «Виховання для здоров'я»; тісні міжпредметні зв'язки у здійсненні ЗЗВ учнів у початкових школах Польщі; упровадження авторських розробок зі здоров'язбереження школярів; виокремлення найбільш ефективних принципів збереження здоров'я та формування здорового способу життя в учнів; розробку нових стратегій і моделей збереження здоров'я дітей молодшого шкільного віку; підвищення рівня поінформованості молодших школярів та їх батьків про небезпеку пасивного й активного паління; створення видимих зон, вільних від паління; дотримання раціону харчування учнів у школі та вдома; збільшення кількості учнів, які щоденно вживають молоко й молочні продукти, овочі та фрукти; зменшення кількості дітей з надмірною вагою.

3. Виокремлено організаційно-методичні засади ЗЗВ у Польщі, зокрема виділено такі підходи до здоров'язбереження учнів початкових класів: медичний – спрямований на профілактику захворювань; поведінковий – передбачає формування здоров'язбережувального типу поведінки в учнів початкової ланки; освітній – забезпечує отримання інформації про здоров'я,

чинники та явища, які впливають на стан здоров'я підростаючого організму; особистісно-орієнтований – спрямований на розвиток у молодших школярів індивідуальних потреб бути здоровими. Визначено здоров'язбережувальні принципи – визнання, комунікації, індивідуалізації, свідомості. Окреслено найбільш поширені моделі ЗЗВ, які враховують усі складові здоров'я в сучасних шкільних умовах (моралізаторську, демократичну, орієнтовану на ліквідацію причин виникнення хвороб, на зміну способу життя молодших школярів).

Охарактеризовано найбільш уживані методи виховання – формування валеологічної свідомості особистості, формування досвіду здоров'язбережувальної поведінки, стимулювання оздоровчої діяльності, спрямовані на ознайомлення учнів зі складовими здоров'я, основними правилами гігієни, дотриманням режиму дня, сну й відпочинку. Виокремлено форми ЗЗВ учнів у початкових школах Польщі – індивідуальні, групові та колективні; засоби – читання уривків казок, віршів і п'єс здоров'язбережувального змісту, слайди, схеми, кінофільми, перегляд й обговорення навчальних телевізійних програм, відвідування вистав, доступ до мережі Інтернет і терапевтично-виховні технології – індивідуальні, групові, родинні, мультисистемні.

4. Визначено можливості використання прогресивного польського досвіду ЗЗВ молодших школярів в Україні на державному, регіональному та інституційному рівнях.

На державному рівні – доповнення до законодавчої бази Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я щодо нормативно-правового забезпечення здоров'язбережувального аспекту загальноосвітніх шкіл, адаптування до умов розвитку економіки та інтеграції України в європейську освітню спільноту найбільш ефективних європейських стандартів і норм здоров'язбереження підростаючого покоління; упровадження оздоровчо-профілактичних програм і проектів в українських початкових школах; забезпечення державних шкіл сучасною матеріально-технічною базою; використання прогресивного досвіду розвинених держав, які входять до Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю; здійснення заходів щодо вакцинації молодших школярів через переконання батьків у необхідності запобігання дитячим інфекційним захворюванням.

На регіональному рівні – підготовка валеологічно обізнаних фахівців початкової ланки освіти; упровадження здоров'язбережувальних виховних програм в українських школах; проведення профілактики інфекційних захворювань; здійснення моніторингу стану та розвитку виховної діяльності в різних регіонах області; розроблення регіональних програм і стандартів ЗЗВ; упровадження інноваційних здоров'язбережувальних проектів; розширення шкільного партнерства початкових шкіл із школами зарубіжних країн; збільшення центрів здоров'я.

На інституційному рівні – забезпечення шкіл навчальними підручниками та електронними програмами, які відповідають вимогам нового Державного стандарту початкової загальної освіти; використання спортивно-ігрового куточка в кожній класній кімнаті та контроль адміністрації шкіл за

проведенням здоров'язбережувальних перерв; запозичення досвіду польських шкіл для розроблення власних оздоровчо-виховних і профілактичних програм; забезпечення якісного вітамінізованого харчування молодших школярів, створення здоров'язбережувального та безпечного середовища у школах.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів окресленої проблеми. Перспективним є подальше дослідження й вирішення проблеми наступності у ЗЗВ дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в Польщі та Україні, узагальнення прогресивного польського досвіду підготовки майбутніх учителів початкових класів до здоров'язбережувальної діяльності молодших школярів.

Основні наукові результати висвітлено в таких працях автора:

Монографія

1. Мордвінова І. Перспективи використання польського досвіду для вдосконалення навчально-виховного процесу в початкових школах України / І. Мордвінова // Актуальні проблеми початкової освіти: психолого-педагогічні та методичні аспекти : монографія / за заг. ред. А. Сбруєвої, С. Кондратюк. – Суми : Мрія, 2014. – С. 234–260.

Статті у наукових фахових виданнях

2. Мордвінова І. Здоров'язбережувальне виховання молодших школярів / І. Мордвінова // Теоретичні питання культури, освіти та виховання : зб. наук. праць. – К. : КНЛУ, 2012. – № 45. – С. 171–174.

3. Мордвінова І. Здоров'язбережувальне виховання молодших школярів Польщі та України / І. Мордвінова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн. – 2013. – № 1 (27). – С. 95–102.

4. Мордвінова І. Змістова характеристика поняття «здоров'я» та його складових / І. Мордвінова // Гуманістичний вісник : зб. наук. праць. – 2013. – № 30. – С. 498–501.

5. Мордвінова І. Методичні засади здоров'язбережувального виховання у школах Польщі / І. Мордвінова // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Херсон : ХДУ, 2014. – Вип. LXV. – С. 209–216.

6. Мордвінова І. Нормативні засади здоров'язбережувального виховання в загальноосвітніх школах Польщі / І. Мордвінова // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – Вип. 680. – С. 107–113.

7. Мордвінова І. Організаційні засади здоров'язбережувального виховання в Польщі / І. Мордвінова // Проблеми сучасної педагогічної освіти : зб. ст. – Ялта : РВВ КГУ, 2013. – Ч. 3. – С. 255–262.

8. Мордвінова І. Перспективи використання прогресивних ідей польського досвіду в загальноосвітніх школах України / І. Мордвінова // Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. – Слов'янськ : ДДПУ, 2014. – Вип. LXVII. – С. 136–144.

9. Мордвінова І. Специфіка здоров'язбережувального виховання в школах України / І. Мордвінова // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні

технології : наук. журн. – Суми : СумДПУ ім. А. Макаренка, 2014. – № 4 (38). – С. 365–374.

10. Мордвінова І. Сучасні технології здоров'язбережувального виховання молодших школярів / І. Мордвінова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Т. 1. – Вип. 107. – С. 243–245.

11. Мордвінова І. Упровадження здоров'язбережувального виховання в польських школах / І. Мордвінова // Порівняльно-педагогічні студії : наук.-пед. журн. – Умань : УДПУ імені П. Тичини, 2013. – № 2 (16). – С. 57–63.

Статті у закордонних виданнях

12. Мордвінова І. Содержательные основы здоровьесберегающего воспитания в школах Польши / И. Мордвина // Ученые записки университета имени П. Лесгафта : науч.-теорет. журн. – СПб. : НГУ им. П. Ф. Лесгафта, 2013. – № 11 (105). – С. 104–110.

13. Мордвінова І. Стан дослідженості проблеми здоров'язбережувального виховання молодших школярів Польщі / І. Мордвінова // Наука – від теорії до практики : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., (Сопот, 29–31 берез. 2013 р.). – Сопот : Sp. Z.o.o. «Diamond trading tour», 2013. – Т. 1. – Ч. 3/1. – С. 9–14. – (Серія «Педагогіка»).

Статті в інших виданнях

14. Мордвінова І. Здоров'язбережувальне виховання молодших школярів в загальноосвітніх школах / І. Мордвінова // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманістики у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. наук. праць за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. конф., (Луганськ, 30–31 трав. 2012 р.) / [за заг. ред. М. Журби]. – Луганськ : СНУ імені В. Даля, 2012. – Ч. II. – С. 142–144.

15. Мордвінова І. Здоров'язбережувальне виховання молодших школярів Польщі / І. Мордвінова // Релігія, релігійність, філософія та гуманістика у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти : зб. наук. праць за матеріалами V Міжнар. наук.-практ. конф., (Луганськ, 25–27 груд. 2012 р.) / [за заг. ред. М. Журби]. – Луганськ : СНУ імені В. Даля, 2012. – Ч. II. – С. 332–336.

16. Мордвінова І. Перспективи використання прогресивних ідей польського досвіду в українських школах / І. Мордвінова // Педагогічна компаративістика – 2014: якісний вимір освіти зарубіжжя та український контекст : матеріали наук.-практ. семінару, (Київ, 5 черв. 2014 р.). – Київ : Пед. думка, 2014. – С. 82–84.

17. Мордвінова І. Реформи освіти в Польщі / І. Мордвінова // Цілі та реформи освітніх реформ: українсько-польський діалог : зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 15–16 трав. 2013 р.). – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. – С. 110–115.

18. Мордвінова І. Теоретичні засади здоров'язбережувальної діяльності у формуванні культури здоров'я особистості / І. Мордвінова // Педагогічні

технології формування культури здоров'я особистості : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених і студ., (Чернігів, 11 квіт. 2014 р.). – Чернігів : ЧНПУ ім. Т. Шевченка, 2014. – С. 23–26.

АНОТАЦІЯ

Мордвінова І. В. Організаційно-педагогічні засади здоров'язбережувального виховання молодших школярів у сучасній Польщі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, МОН України, Суми, 2015.

Дисертацію присвячено аналізу тенденцій зародження та розвитку здоров'язбережувального виховання в польських школах у 90-х роках ХХ – початку ХХІ ст., визначенню можливостей використання прогресивного польського досвіду в аспекті досліджуваної проблеми в Україні.

Здійснено порівняльний аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми у вітчизняній та польській системі початкової освіти. Схарактеризовано сутність понять «здоров'я молодших школярів» і «здоров'язбережувальне виховання» в сучасній виховній системі Польщі, виокремлено історичні етапи їх розвитку в Польщі. Досліджено нормативні, змістові, організаційно-методичні засади визначеного феномену. Обґрунтовано можливості використання прогресивного польського досвіду здоров'язбережувального виховання молодших школярів у вітчизняних школах на державному, регіональному та інституційному рівні.

Ключові слова: здоров'язбережувальне виховання, здоров'я молодших школярів, Польща, організаційно-педагогічні засади, прогресивний польський досвід, історичні етапи.

АННОТАЦИЯ

Мордвина И. В. Организационно-педагогические основы здоровьесберегающего воспитания младших школьников в современной Польше. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Сумской государственной педагогической университет имени А. С. Макаренко, МОН Украины, Сумы, 2015.

Диссертация посвящена анализу тенденций зарождения и развития здоровьесберегающего воспитания в польских школах в 90-х годах ХХ – начала ХХІ в., определению возможностей использования прогрессивного польского опыта в аспекте исследуемой проблемы в Украине.

Осуществлен сравнительный анализ состояния разработки исследуемой проблемы в отечественной и польской системе начального образования. Охарактеризована сущность понятий «здоровье младших школьников» и «здоровьесберегающее воспитание» в современной воспитательной системе

Польши, выделены исторические этапы его развития в Польше. Исследованы нормативные, содержательные, организационно-методические основы указанного феномена. Обосновано возможности использования прогрессивного польского опыта здоровьесберегающего воспитания младших школьников в отечественных школах на государственном, региональном и институциональном уровне.

Ключевые слова: здоровьесберегающее воспитание, здоровье младших школьников, Польша, организационно-педагогические основы, прогрессивный польский опыт, исторические этапы.

ANNOTATION

Mordvinova I. V. Organizational and pedagogical bases of health-saving education of junior schoolchildren in contemporary Poland. – On the right of manuscript.

Thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Science in Specialty 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko, MES of Ukraine, Sumy, 2015.

Dissertation is devoted to the analysis of the trends of the foundation and development of health-saving education in Polish schools in the 90-ies of the XX and the beginning of the XXI century. The possibilities of using the progressive ideas of the Polish experience in the primary school teachers' activity and teachers of higher educational institutions of Ukraine are defined.

Was made a comparative analysis of the research problem in the native and Polish system of primary education. The use of structural and logical analysis of a wide range of studies highlights the aspects of health-saving education (biomedical, educational and political, managerial, professional and pedagogical, valeological education, informative and methodical). The comparative, historical and chronological analysis of scientific literature on the researched topic allows to distinguish three stages of health-saving education in Poland: I period (1950–1989) – advocacy – the characteristic feature is creating and updating all educational establishments, making a number of school reforms and introduction of the subject «Health-saving education» in the curricula of higher education institutions, printing the educational materials, textbooks, manuals, guidelines, programs; II period (1990–2005) – standardizing is accompanied by the adoption of the laws and standards for schools, training of primary school teachers and improvement of education and training in Poland; legal documents were the impetus for the development of educational and prevention programs, textbooks for teachers and accession to the European network of «Health Promoting Schools»; III period (2006–2014) – modernization is characterized by the adoption of the «Strategy of Education Development for 2007–2013», implementation of the unit «Education for Health» in the curriculum of secondary schools of «Physical education» and its inclusion in the curriculum content of higher education of future primary school teachers.

The author has defined the content (books, training, educational and prevention programs for secondary schools in Poland), organization-methodological (approaches,

principles, models, means, forms, tools and technology of health-saving education) bases. Based on a comparison of the features of the Polish system of education and training the defined prospects of progressive experience in the Polish aspect of the problem in Ukraine at the national, regional and institutional levels are determined.

At the national level it is necessary to improve the legislative framework of the Ministry of Education and Science of Ukraine, to introduce health-saving, prevention programs in Ukrainian primary schools; to increase financing of primary schools; to improve volunteering and social work, international cooperation and schools partnership of Ukrainian primary schools with other countries; to increase the number of schools that would be included in the network of «Health Promoting Schools» and the creation of health centres; to work out strict control over the production of vaccines against infectious diseases; to develop the educational television programs on health-saving theme.

At the regional level it is necessary to implement health-saving education of junior schoolchildren; to provide schools with highly skilled specialists; to provide broad implementation of educational and health-saving programs in primary schools («Art to be healthy», «School Health», «Useful Habits», «ABC Food»); to perform the prevention of infectious diseases; to develop regional programs and regulations of health-saving education in primary schools.

At the institutional level it is important to provide a sufficient number of health-saving literature in primary schools; to create the game zones in schools; to organize active breaks and free time of primary schoolchildren; to borrow the experience of Polish schools to develop own educational programs; to create centres of information, hotlines; to establish close cooperation of the primary schools with medical institutions, rehabilitation and wellness centres, law enforcement agencies and services for minors.

The study does not cover all aspects and problems of education of health-saving junior schoolchildren in contemporary Poland. The perspective is to further research and comparison the problems of health-saving continuity in the education of children of preschool and primary school age in Poland and Ukraine; generalization of progressive Polish experience of training future primary school teachers to health-saving activity of junior schoolchildren.

Key words: health-saving education, health junior schoolchildren, Poland, organizational and pedagogical bases, Polish progressive ideas, historical periods.

Підписано до друку 22.05.2015. Формат 60x90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка з оригіналів автора

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87
e-mail: rector@sspu.sumy.ua
тел.: (0542)22-14-95